

Milli radionun təşəkkülü və inkişaf mərhələləri

(əvvəli 19 fevral 2025-ci il tarixli sayımızda)

Studiya böyük bir otaq idi. Döşəməsinə türkmən xalıları salınmış, divarları isə hər tərəfdən tünd yaşıl məxmərlə örtülmüşdü. Otağın yuxarı tərəfində mizin üstündə kub şəklində bir mikrofon qoyulmuşdu. Stüdiyanın orta hissəsində sol tərəfdə “Stenvay” royalı dururdu. Divarlar boyu stullar düzülmüşdü.

Girişdən soldakı kiçik otaqda müdir, hesabdar və yazı makinasında işləyən katibə otururdu. Burada B-4 tipli bir radioqəbuledici aparat da var idi ki, bunun vasitəsilə müdir radio verilişlərinin keyfiyyətini yoxlayırdı.

İsmayıl Əlibəyovun “Azərbaycan efiri” kitabından götürülmüş xatirədə daha sonra bildirilir: “Mən həmin gün müdirlə görüşüb burada işləmək üçün gəldiyimi bildirdim. Çox həyəcan keçirirdim. Çünki o zaman bu, qeyri-adi, yeni bir iş idi. Hündürboylu, cüssəli bir adam olan müdiri mən 1921-ci ildə Azərbaycan komsomolunun qurultayında görmüşdüm. Familiası Verle idi. O mənə “Səsinizi mikrofondan yoxlayırıq. Əgər veriliş keyfiyyətli çıxsın, qalib işləyə bilərsiniz”, – dedi.

Mikrofon qarşısında tələsib çaşmamaq, sakit və adi bir tərzdə danışmaq haqqında məsləhətlər verdi. Sonra mənə stüdiyaya aparıb mikrofon qarşısında oturtdu. Mizin lampasını yandırıb stüdiyadan çıxdı. Bu dəmdə mən özümü əfsanəvi bir aləmdə

mart aylarında Zülfüqar Hacıbəyli radionun Şərq musiqisi, opera teatrının dirijori Qrossman Qərb musiqisi üzrə yenidən rəhbər təyin olundular. Üzeyir bəyin böyük qardaşı Zülfüqar bəy musiqinin səslənmə prinsipində, proqram tərtibində müəyyən nizam-qayda yaradılmasına nail oldu.

İlk diktor İsmayıl Əbilov isə baş redaktor təyin edildi və Azərbaycan Dövlət Darülfünunun hüquq-iqtisad fakültəsinin tələbəsi Raya İmanzadə radioya sırası diktor götürüldü. Qısa müddətdə işləsələr də, gələcəyin Xalq şairi Mirvərid Dibazi, həkim təhsili alan Səməd Səmədov, yazıçı Hüseyn Natiq, aktyorlar Hüseyn Qafarlı, Ənvər Həsənov, Əməkdar artist Leyla Terequlova, iqtisadçı Rafiq Əliyev də diktor mikrafonu qarşısında fəaliyyət göstərirlər.

Proletar yazıçısı Maksim Qorki 1928-ci ildə Bakıya gəlmişdi. Hazırda Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidumu yerləşən binanın böyük salonunda onunla Azərbaycan yazıçılarının, şairlərinin, ziyalıların görüşü keçirilirdi. Görüş radio ilə səslənirdi və orada milli ədəblərimizin də çıxışlarına dinləyicilər maraqla qulaq asırdılar. Həmin binanın Sabir bağına baxan hissəsində ikinci mərtəbə yüksəkliyində iri reproduktor quraşdırılmışdı və efir saatında onun ətrafına yüzlərlə dinləyici toplanırdı.

Ədəbi verilişlər redaksiyasına rəhbərlik edən Məmməd Səid Ordubadinin təşəbbüsü ilə 1931-ci ilin iyun ayında radionun diktorlarından ibarət dram dəstəsi yaradıldı. Soltan Nəcəfov, Leyla Terequlo-

hiss edirdim. Nəhayət, iradəmi toplayıb oxumağa başladım. Təxminən 25 dəqiqədən sonra stüdiyanın qapısı açıldı. Müdir mənə diktor vəzifəsinə qəbul etdiyini bildirdi. O gündən – iyun ayında etibarən mən hər gün axşam saat 19.00-dan 23.30-a qədər bu vəzifədə çalışmağa başladım”.

Radio verilişləri Azərbaycan və rus dillərində aparılırdı. Bundan əlavə, erməni dilində “Kommunist” radio qəzetəsi verilirdi. Rusca verilişləri çox zaman Verle özü aparırdı. Qotlib və mən ona kömək edirdik. Bir neçə aydan sonra, yəni 1927-ci ilin payızında mən baş diktor vəzifəsinə təyin olundum.

Bədii və musiqi verilişləri o zaman müəyyən bir sistem üzrə qurulmuş proqramla deyil, icraçıların hazırladıqları repertuar əsasında müdirin özü tərəfindən tərtib edilən gündəlik proqramla gedirdi. Sonra radioda Şərq musiqisi rəhbəri kimi Zülfüqar Hacıbəyli, Qərb musiqisi rəhbəri kimi professor Qrossman kollektivimizə daxil oldular. Hərçənd kollektivimiz o zaman kiçik idi, lakin hazırladığımız verilişlər keyfiyyətcə məzmunlu, maraqlı idi.

Burada o zamanın məşhur incəsənət xadimləri: Cabbar Qaryağdıoğlu, Seyid Şuşinski, Hüseynağa Hacıbababəyov, Hüseynqulu Sarabski, Qurban Pirimov, Lazar Çernomırdıkov, Səşə Ohanezaşvili, Cahan Təlişinskaya, professor Bretanitski, professor Speranski, Vladimir Kozlov, habelə Vyana dirijoru Strassenin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının orkestri çıxış edirdi.

Ədəbi, ictimai və siyasi mövzularda verilişlərimiz, o cümlədən radio qəzeti, son xəbərlər, gündəlik meteoroloji məlumatlar müvəffəqiyyətlə aparılırdı. Bu materiallar lazımi diqqət və səliqə ilə möhtərəm əməkdaşımız Qubad Qasimovun rəhbərliyi altında xüsusi bir qrup tərəfindən hazırlanırdı.

1928-ci ildə kollektivə Azərbaycan diktoru kimi Raya İmanzadə, daha sonra Ənvər Həsənov daxil oldular. Beləliklə, Azərbaycan radiosunda diktor qrupu bir qədər genişləndi. 1927-ci ilin fevral və

və, Məryəm Xudaverdiyeva, Həyat Musayeva, Yelena Orbeliani və Nina Petrova bu dəstənin fəal üzvü oldular. Dəstəyə Leyla Terequlova rejissorluq edirdi və qrupun üzvləri kiçik həcmli radio kompozisiyaları, səhnəciklər hazırlayı, bədii qiraətlə məşğul olurdular.

Milli Dram Teatrının aparıcı sənətkarlarından olan, Xalq artisti Mustafa Mərdanov həm aktyorluq və rejissorluq edir, həm də trüpanın üzvlərinə səhnə dərsləri keçirdi. Ordubadi radio üçün şeir, hekayə, felyetonlarla yanaşı kiçik həcmli vodevillər, yumoristik və satirik səhnəciklər də yazırdı. Radio əməkdaşlarının ehtiram və məhəbbətlə “Mirzə” deyərək müraciət etdiyi istedadlı ədəbi dəvət olunmuş səhnə ustalarının və həvəskar aktyorların, diktorların ifa edəcəkləri rolları qabaqcadan özü müəyyənləşdirirdi.

Səhnəciklərə musiqini Müslüm Maqomayev bəstələyirdi. Ordubadinin “Aprel gəlini”, “İstiqraz”, “Çobanlar”, “6 nömrəli otaq”, Soltan Nəcəfovun “Təchizat parazitləri”, “Rot-front”, “Orucunuz qəbul!” və “Din tacirləri” kimi səhnəciklərinə efir həyatı verilirdi. 1921-ci ildən Bakıda fəaliyyət göstərən Azad Tənqid və Təbliğ Teatrı (sonralar Türk İş Teatrı adlandı) üçün yumorikalar, satirik lövhələr tərzən Qurban Pirimovun müsaiyəti ilə efirə verilirdi. Süleyman Sani Axundov, Əliəğa Vahid də radionun dram dərnəyi ilə əməkdaşlıq edirdilər.

Məmməd Səid Ordubadi radioya Cəfər Cabbarlı, Hüseyn Cavid, Mikayıl Müşfiq, Seyid Hüseyn, Səməd Vurğun, Süleyman Rüstəm, Məmməd Rahim, Mehdi Hüseyn, Sabit Rəhman, Mir Cəlil Paşayev kimi nasir və şairləri cəlb etməklə efirdə yeni əsərlər haqqında məlumatların tez-tez səslənilməsinə nail olurdu. Artıq 20-ci illərin sonlarında bütün radio məhsulunun üçdə biri bədii verilişlərdən ibarət idi.

(ardı var)

İlham RƏHİMLİ,
sənətsünəşliq doktoru, professor,
Əməkdar incəsənət xadimi